

MONTS DU FOREZ

FRANKRIJK

Planten- en Insectenreis
11 juni – 20 juni 2024

Dit verslag is een uitgave van de Algemene Reiscommissie (ARC) van de Koninklijke Nederlandse Natuur Vereniging (KNNV)

KNNV Koninklijke Nederlandse Natuur Vereniging
Postbus 310
3700 AH Zeist
www.knnv.nl
bureau@knnv.nl
secretaris@arc.knnv.nl

Tekstbijdragen: Annemieke van Drenth, Peter Eenshuistra, Jan Jansen, Joke Jansen, Ton Janssen, Mieke Leerschool, Marcel Mutsaers, Herman Sieben, Ed Stikvoort, Gea Warringa, Henri van Weert

Fotografie: Annemieke van Drenth, Peter Eenshuistra, Jean-Claude & Myriam Corbel, Jan Jansen, Joke Jansen, Ton Janssen, Mieke Leerschool, Marcel Mutsaers, Ed Stikvoort, Gea Warringa, Henri van Weert

Samenstelling, vormgeving en eindredactie: Marcel Mutsaers

Foto voorplaat: Château de Couzan gefotografeerd op 17 juni 2024 (© Marcel Mutsaers)
Foto inhoudsopgave: Groot geaderd witje op Beemdkroon, 13 juni 2024 (© Henri van Weert)

© 2024 Het copyright van de teksten, foto's en soortenlijsten in dit document berust bij de auteurs en de fotografen. Dit verslag mag niet geheel of gedeeltelijk worden overgenomen zonder (schriftelijke) toestemming van de auteurs/rechthebbenden.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	4
L' Hermitage, ons verblijf bij de Zusters van Notre-Dame de la Salette.....	7
Deelnemerslijst.....	10
Beknopt dagprogramma.....	11
Dagverslagen.....	16
Vogels.....	42
Insecten.....	43
Van Handekenskruid tot Bokkenorchis	59
Mossen, Korstmossen en Paddenstoelen	63
Floralijst.....	69

De Monts du Forez zijn gelegen in het noordoostelijke deel van het Centraal Massief op de grens van de departementen Loire en Puy-de-Dôme, ca. 100 km westelijk van Lyon en ca. 80 km oostelijk van Clermont-Ferrand. Ze worden ook wel eens het dak van de oostelijke Auvergne genoemd. Ze vormen een typisch middelgebergte van Hercynische¹ oorsprong met een top van 1634 m (Pierre-sur-Haute). De flanken van de noord-zuid verlopende bergketen zijn ongeveer tot 1300 m bebost of in cultuur gebracht; in de omgeving van de top reiken de bossen echter tot 1500 m. De boven de bosgrens gesitueerde zone van de "Hautes Chaumes" omvat voornamelijk heiden, graslanden, ruigtekruidenbegroeiingen en venen en kan grotendeels gerekend worden tot de sub-alpiene zone. Aan beide zijden van het gebergte strekt zich een laagvlakte uit. Aan de westzijde bevinden zich de Plaines de Livradois met o.a. de Dore, die een belangrijke bijdrage levert aan de Allier, die weer een belangrijke bijdrage levert aan de Loire rivier. Aan de oostzijde vinden we de plaines du Forez met in de westelijke helft de Lignon de Forez die de westelijke helft van de laagvlakte doorkruist en bij Feurs in de Loire stroomt. De Lignon du Forez ontspringt uit de vochtige delen van de Hautes Chaumes. De rivier stroomt door een diepe vallei en biedt een landschap van kloven en watervallen (tussen Sauvain en Saint-Georges-en-Couzan) voordat ze geleidelijk breder wordt na Sail-sous-Couzan. Het stroomafwaartse deel is meer kenmerkend voor een laaglandwaterloop met veel meanders.

Het onderzoeksgebied met enkele excursiepunten (© OpenTopoMap CC-BY-SA)

Hautes Chaumes

De Hautes Chaumes zijn gevormd door pastorale tradities die teruggaan tot de Romeinse tijd. Ze werden uitgebreid als gevolg van ontbossing en in de Middeleeuwen zijn ze intensief gebruikt. Herders beheerden toen veekuddes (voornamelijk runderen) op de Chaumes, die in eigendom waren van kapitaalcrachtige verpachters uit de steden. Verspreid over de Chaumes liggen zomerboerderijen ("Jasseries") die in de middeleeuwen ontstonden. Elk jaar in mei verlieten families met kuddes de valleien en bereikten de zomerweiden rondom de Jasseries. Ze verbleven daar tot de eerste sneeuwval. De mannen zorgden voor het hooi, de oogst in de vallei, de bewaking en het melken van de Ferrandaise

¹ Periode in de geschiedenis van de aarde waarin veel gebergten zijn ontstaan. Ongeveer 300 miljoen jaar geleden (Eind Carboon-begin Perm) en daarna door verwerking en erosie sterk afgevlakt tot een massief. Bijvoorbeeld het Centraal Massief en het Armoricaans Massief.

of de Salers koeien. De productie van de kaas (Fourme) was het werk van de vrouwen en kinderen in de Jasseries. Vanaf de jaren zestig, met de landbouwrevolutie, verloor de transhumance zijn aantrekkelijkheid en werden de Chaumes geleidelijk verlaten. De kuddes worden niet langer vrij over het gebied geleid, maar grazen binnen verplaatsbare omheiningen. De laatste decennia worden er vooral schapen gehoed.

De Salers koeien (© Jan Jansen)

Klimaat

Het klimaat van de Monts du Forez is tamelijk instabiel. De westhellingen staan bijna loodrecht op de vochtige westenwinden, terwijl de oosthellingen meer beschermd zijn (klimatologische dissymmetrie tussen oost en west). In de hoogste delen zijn de oceanische invloeden het sterkst en ook de westelijke flanken kennen vrij veel neerslag. Naast een hoge neerslag is ook het frequent optreden van mist kenmerkend, met name aan de westzijde. Deze is medeoorzaak van de geringe zonne-instraling en daardoor kunnen de temperaturen laag zijn. De lagere delen en de meer oostelijke gelegen delen zijn relatief continentaal en zonrijker. Als gevolg van de westenwinden kan zich in de winter sneeuw ophopen aan de oostzijde. In het verleden lagen er zelfs gletsjers en zijn er cirques² ontstaan. Tegenwoordig zie je nog zogenaamde sneeuwnissen waarin de sneeuw zich ophoopt en er wel drie tot zes maanden per jaar kan blijven liggen. Dit zijn speciale plekken met gespecialiseerde vegetatie die we uiteraard zullen bezoeken.

Flora en biotopen

In het gebergte zijn ruwweg drie hoogtegordels te onderscheiden: de Colliene zone tot 700-900 m, de Montane zone tot 1450-1520 m en de Sub-alpiene zone boven 1470-1520 m. Het gebergte is aan beide zijden omgeven door een laagvlakte.

De vegetatie kan grofweg verdeeld worden in vier hoofdgroepen:

1. Bossen: in de Planaire zone o.a. Ooijbossen, in de Colliene zone vooral eikenbossen. In de Montane zone zilversparrenbossen, beukenbossen en mengvormen (Zilver-spar, Beuk, Gewone esdoorn, Berk).
2. Heiden en graslanden (Montaan, Sub-alpien): het betreft verschillende typen van vaak zeer kruidenrijke heiden, hooilanden en schraalgraslanden.
3. Sorbus-struwelen en hoog opgaande kruidenbegroeiingen (vooral Sub-alpien), hoofdzakelijk variërend van warmte-minnende tot vochtminnende hoogopgaande Sub-alpiene begroeiingen.
4. Vochtige milieus (bronnen, beken, rivieren) en diverse typen venen (vooral Montaan, Sub-alpien).

---

² Bergdalkoppen die door erosie van kleine gletsjers zijn gevormd tot diepe holtes. Ze worden vaak aangetroffen op de koppen van een gletsjervallei.

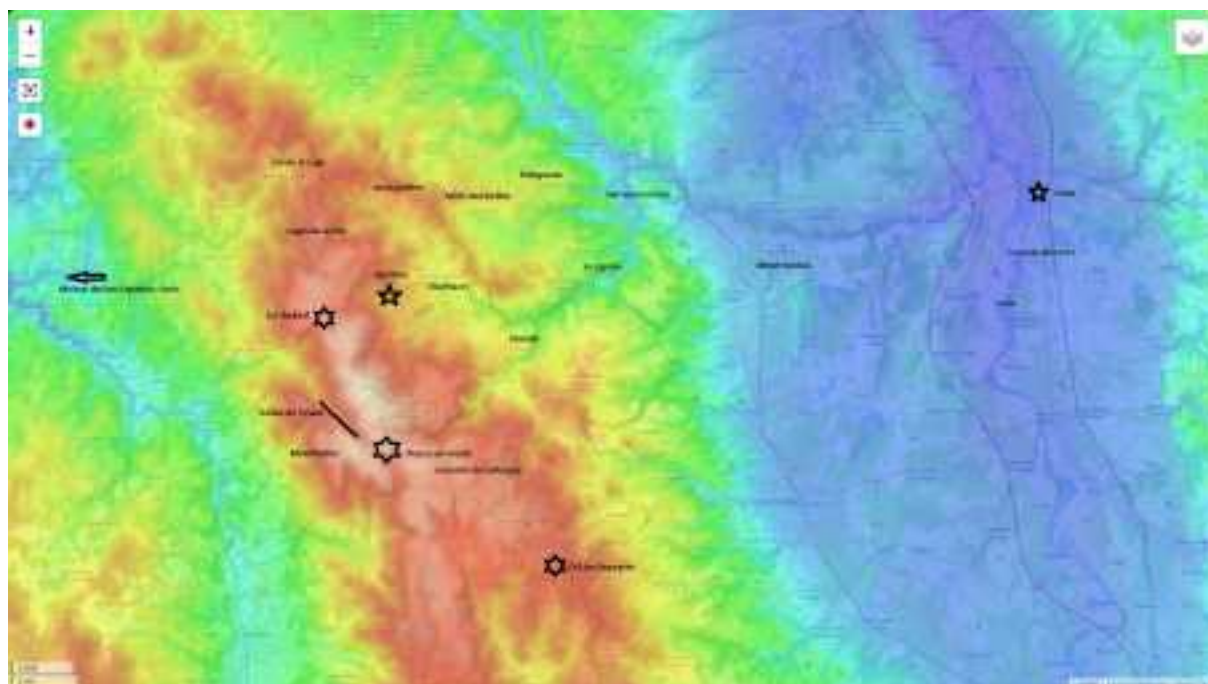
Links een voorbeeld van de Sub-alpiene zone in de buurt van de top Pierre-sur-Haute (1634 m), rechts een voorbeeld van lageregelegen cultuurland in de Colliene zone. (© Ton Janssen)

De flora telt veel soorten die bij ons heel zeldzaam zijn (geworden). Mede daarom is het een interessant gebied. De biotopen hebben in het algemeen vrij grote afmetingen en kunnen daardoor goed bezocht, bestudeerd en beleefd worden. Er groeien bovendien soorten die voorkomen in de Montane en Sub-alpiene zone van de Alpen, Pyreneeën en andere Europese middelgebergten.

In de Cahiers d'Habitats worden voor Frankrijk de Natura 2000 typen beschreven. Deze zijn te downloaden op de volgende site:

<https://inpn.mnhn.fr/telechargement/documentation/natura2000/cahiers-habitats>

Naast de beschrijvingen van de habitats in de delen 1 t/m 5 zijn er de beschrijvingen van de annex habitat flora (deel 6) en fauna (deel 7). Het is wel in het Frans geschreven. Het voordeel van deze indeling is dat er per eenheid een globaal beeld gegeven wordt van het ecosysteem met de kenmerkende soorten. We gaan proberen vertegenwoordigers van de meest karakteristieke ecosystemen van de Forez te bezoeken.

Hoogtekaart met enkele excursiepunten (© OpenStreetMap CC-BY-SA).

L' Hermitage, ons verblijf bij de Zusters van Notre-Dame de la Salette **(tekst & foto's © Annemieke van Drenth)**

Na een flitsende reis met de TGV naar Lyon rijden we gestaag de grote stad uit in onze comfortabele huurbusjes, die overigens wel door de reisleiding persoonlijk veroverd moesten worden bij het verhuurbedrijf. De aanhouders wonnen en dus naderen we het kleine stadje Noirétable. Van daaruit rijden we de donkere wouden van de Mont du Forez in. Na de laatste haarspeldbocht in de stijging naar 1110 meter zien we een groot wit kloostergebouw opdoemen uit het bos, helder stralend in de laatste resten van de avondzon.

Dit wordt ons verblijf voor de komende negen nachten. De kamers bij de nonnen zijn comfortabel, met goede voorzieningen, maar sober van inrichting. De ramen aan de voorzijde van het gebouw bieden fantastische vergezichten over de bergruggen die ons scheiden van het dal van de Loire. Ik besluit iedere ochtend een foto te maken van het licht in dit goddelijke landschap.

Wie zijn die zusters van L' Hermitage, donker van huidskleur, vriendelijk en vrolijk in hun contact met ons, maar strikt en gedecideerd in het handhaven van regels en hun handelswijzen. Het zijn geen Franse nonnen. De meeste van hen komen van het Afrikaanse eiland Madagaskar, zo ontdekken we na wat gesprekjes. Er zijn ook een paar zusters uit Senegal. Ze staan onder leiding van een lokale geestelijke en een Madagaskarese priester. Verder werken er een scala aan vrijwilligers mee om het grote klooster met bijgebouwen en landerijen eromheen in goede staat te houden. Samen vormen zij vanaf 2001 de "L' Association Notre-Dame de l' Hermitage", een vereniging die het klooster beheert met niet alleen een religieuze functie, maar ook als accommodatie voor retraites en toerisme. Het religieuze domein is tevens een pelgrimsoord, waarbij vooral de kleine Mariakapel met eigen waterbron, die verderop in het bos langs de GR3 liggen belangrijk zijn. Gedurende onze aanwezigheid zien we gehandicapten, zieken en ouderen voor de kapel in de zon genieten van de rust en schoonheid van de vallei, vol vogels, planten, bloemen en in de wei wat koeien. 'Mon Dieu' wordt er gedankt voor zijn goedheid, ondanks al het leed dat het leven ook in zich draagt.

De Mariakapel met eigen waterbron

Deze bijzondere plek in de rijke, bio diverse omgeving van de Monts du Forez heeft een lange geschiedenis. In de oudheid vormden het rotsplateau waarop het klooster gebouwd is, en het punt waarop nu een groot kruis staat, een markant aspect in het landschap. De aanwezigheid van water moet al een trekpleister voor de vroege mens geweest zijn. Uit de historie van de huidige bewoners, vermeld op hun website (<https://www.notredame-hermitage-noiretable.fr/>), blijkt dat er vanaf de 12^e eeuw een katholiek markeringspunt kwam. Dit gebeurde nadat Maria er was verschenen aan een zondaar die als 'ermite' (kluizenaar) boete deed op deze plek. Vele bedevaartgangers volgden hem in de verering van Maria. In de gangen van het klooster vond ik twee afbeeldingen van de gebouwen die er in de zeventiende eeuw moeten hebben gestaan.

Het klooster in vroegere tijden, mogelijk de 17^e eeuw

De Zusters van Notre-Dame de La Salette zijn de laatste religieuzen die in deze traditie staan. Hun inspiratie ligt bij een andere Mariaverschijning. In de negentiende eeuw zagen twee kinderen uit het gehucht La Salette, onder het Franse Grenoble, haar. In de eetzaal van het klooster hangt een prent die deze gebeurtenis toont. Daarmee vormt de Maria-devotie het hart van de motivatie dat de mensen in deze kloostergemeenschap drijft.

En de zusters zijn strikt in hun toewijding. Iedere ochtend en avond voor de maaltijd hoor ik ze zingen vanuit het oratorium in de kerk. Pas als zij daarmee klaar zijn en het gezongen gebed voor het eten kan worden ingezet, mogen wij in de eetzaal gaan zitten. En als het maal gedaan is, moeten we er ook snel weer uit. We zijn wat verrast als ze ons na een dag of twee vragen of we van muziek en dansen houden. De vraag vloekt enigszins met de strikte gedragslijnen die we tot dan toe kennen van de zusters. Maar natuurlijk houden we van wat dansplezier. En dat hebben we geweten ook. Op zondagavond, na het avondmaal gaat de geluidsbox aan, en gaan de zuster met de voetjes van de vloer. Een uur lang is de eetzaal een soort discotheek waar de teksten weliswaar nog over 'Mon Dieu' gaan, maar de levensvreugde en de gewoontes van het moederland de boventoon voeren. Twee nonnen dragen tijdens het zingen en dansen onverstoord een fles prikwiijn op hun hoofd, refererend aan de cultuur van hun voormoeders die al vaardig de waterkruiken op het hoofd droegen.

De Mariaverschijning voor de 2 kinderen uit het gehucht La Salette

Deelnemerslijst

Reisleiding: Jan Jansen & Herman Sieben

Deelnemers:
Peter Eenshuistra
Wil Folkers
Joke Jansen
Ton Janssen
Mieke Leerschool
Marcel Mutsaers
Ed Stikvoort
Annemieke van Drenth
Henri van Weert
Dick Warringa
Gea Warringa
Maja Westhoff

*Groepsfoto v.l.n.r.: Jan, Ton, Ed, Herman, Annemieke, Peter, Dick, Gea, Joke, Marcel, Wil, Henri, Mieke en Maja
(© Jean-Claude Corbel)*

Woensdag 12 juni

Vanuit onze thuisbasis l'Hermitage rijden we rustig richting Chalmazel en naar onze eerste stop: de Col du Béal. Tijdens de tocht komen we door uitgestrekte zilversparrenbossen die afgewisseld worden door vergezichten en graslanden met verspreid liggende boerderijen.

Stop 1: Omgeving Col du Béal (1387 m). Dit is de eerste kennismaking met de Hautes Chaumes. Natura 2000 typen 4030-13, 6230-4, 6520-1.

Er bloeit relatief weinig helaas; een groot verschil met 2022. Daarom zagen we waarschijnlijk ook nauwelijks vlinders i.t.t. 2022. De verklaring is dat het voorjaar relatief fris is geweest. Terwijl het in 2022 juist zeer warm was. Bovendien zijn we er nu enkele dagen eerder in het seizoen.

Stop 2: Jasserie La Battardie (c. 1200 m). Ook hier relatief weinig bloemen. De hoogopgaande kruidenvegetatie (Frans: mégaphorbiaie; Duits: Hochstaudenflur) kent nog weinig bloemen. *Doronicum austriacum* staat al wel in knop. Natura 2000: 6430-8

Stop 3: De beoogde stop 3 lukt niet vanwege parkeerproblemen en dus we rijden verder naar een geïrrigeerd hooiland in de omgeving van Saint-Pierre-la-Bourlhonne. Hier belanden we in een zee van *Narcissus poeticus*. Natura 2000: 6230-4.

Na deze eerste kennismaking keren we terug en rijden rustig door een afwisselend landschap naar de thuisbasis bij de zusters.

Donderdag 13 juni

Omdat hogerop in de bergen relatief weinig bloeit besluiten we een warmere plek te gaan zoeken. Daarom zetten we koers naar de ruïne van het Château de Couzan dat een relatief warm microklimaat kent.

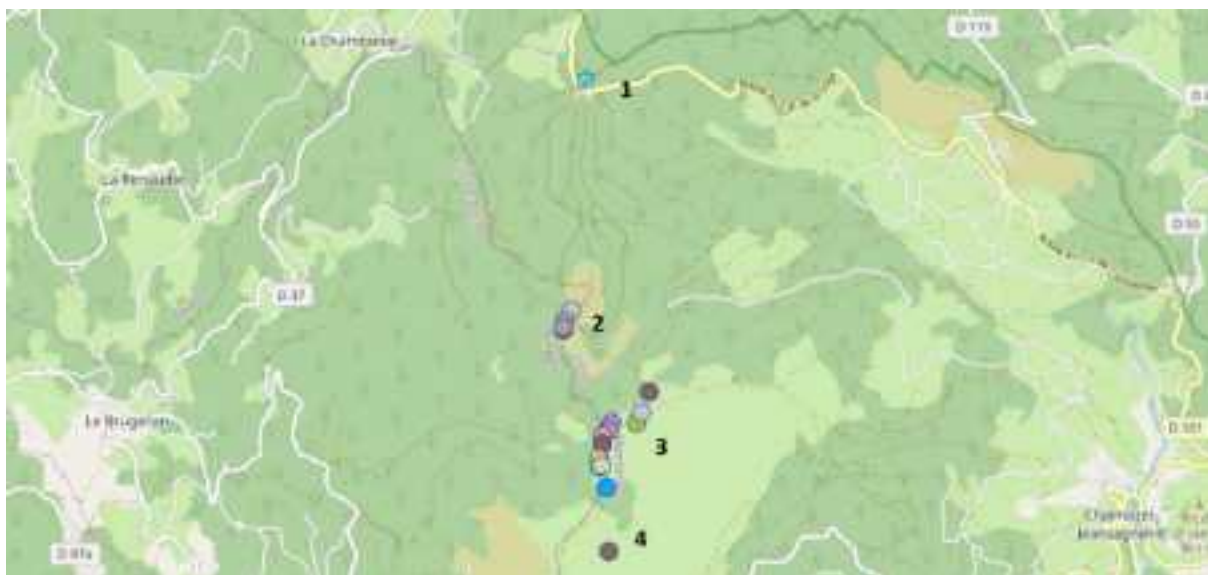
Stop 1: Château de Couzan (c. 600 m). Natura 2000 typen: 5120-1, 8150-1.

Stop 2: Pont du Diable (c. 565 m). Dal van de Lignon. 9180*-10, 3260. Tevens picknick

Stop 3: Route de Saint Juste en Bas langs het dal van de Chagnon (c. 500 m) 8150-1, 8230-2

Stop 4: Café Chez Fleur in Jeansagnière.

Vrijdag 14 juni

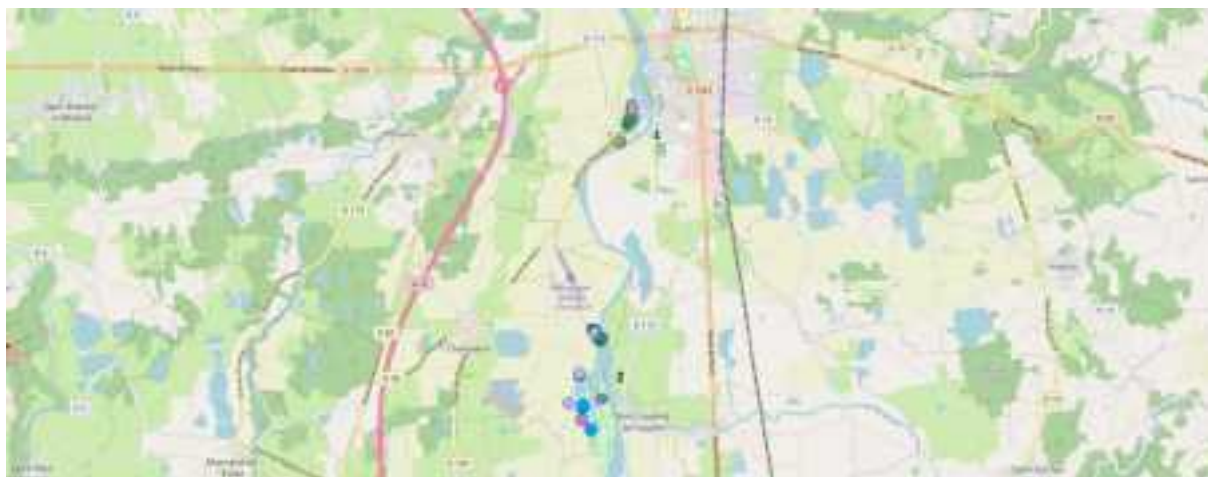

Stop 1: Col de la Loge (1252 m). We drinken eerst koffie bij Bruno et Manon Girbas en kijken wat het weer doet.

Stop 2: Sagne Bourrue.

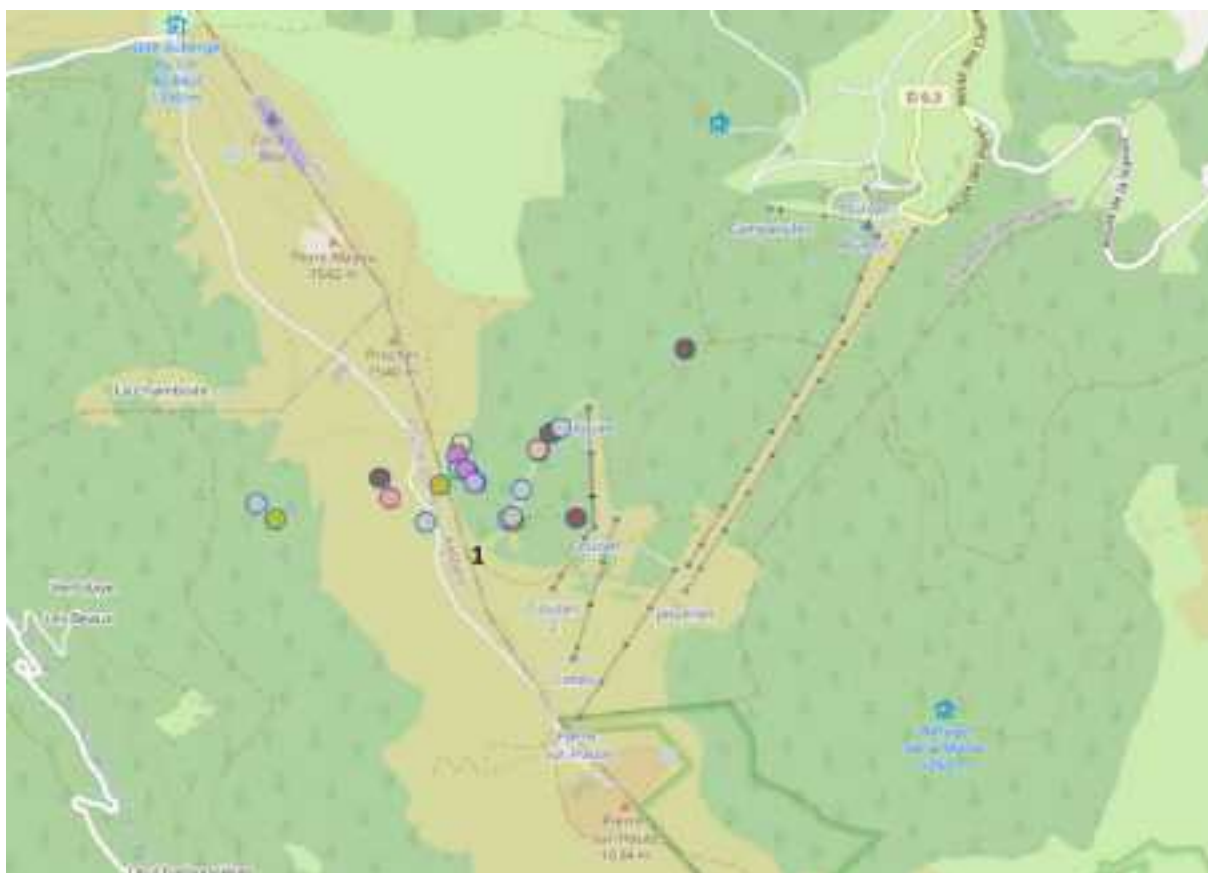
Stop 3: De ene groep naar Tourbière de la Litte (3), de andere groep naar La Pigne (4). Zilversparrenbossen, hooilanden, venen. Natura 2000: 4030, 6520, 7110, 9120, 91D0*, 91D0*-3.

Zaterdag 15 juni

Laag Forez: Plaine du Forez westzijde van de Loire, rivier en meertjes.
Stop 1: Omgeving Feurs, voornamelijk ooibossen.
Stop 2: l'Ecopôle du Forez.

Zondag 16 juni

Stop 1: Télécabine de Pierre-sur-Haute.

Deze dag maken we een ronde met als vertrekpunt eindstation van de télési. Van hieruit scharrelen we allen richting Col de la Chamboîte. Vanaf hier gaat de ene groep mee met Jean-Claude en Herman, terwijl de andere groep meegaat met Myriam en Jan. De eerste groep daalt te voet af en de tweede groep loopt langs de route militaire onderlangs Rocher Pavé naar eindstation Télési om met de lift af te dalen. Uiteindelijk treffen we elkaar weer aan het vertrekpunt van de teleski. Natura 2000 typen: o.a. 4030, 5120, 6230, 6430, 6520, 9140.

Stop 2: Café Chalmazel.

Maandag 17 juni

Stop 1: Iets ten noordoosten van de Ermitage. Venig hooiland omgeven door zilversparrenbos. Natura 2000: 6520, 7140, 9410

Stop 2: Hooilanden bij La Chambonie.

Stop 3: Château de Couzan. Natura 2000 typen: 5120-1, 8150-1.

Dinsdag 18 juni

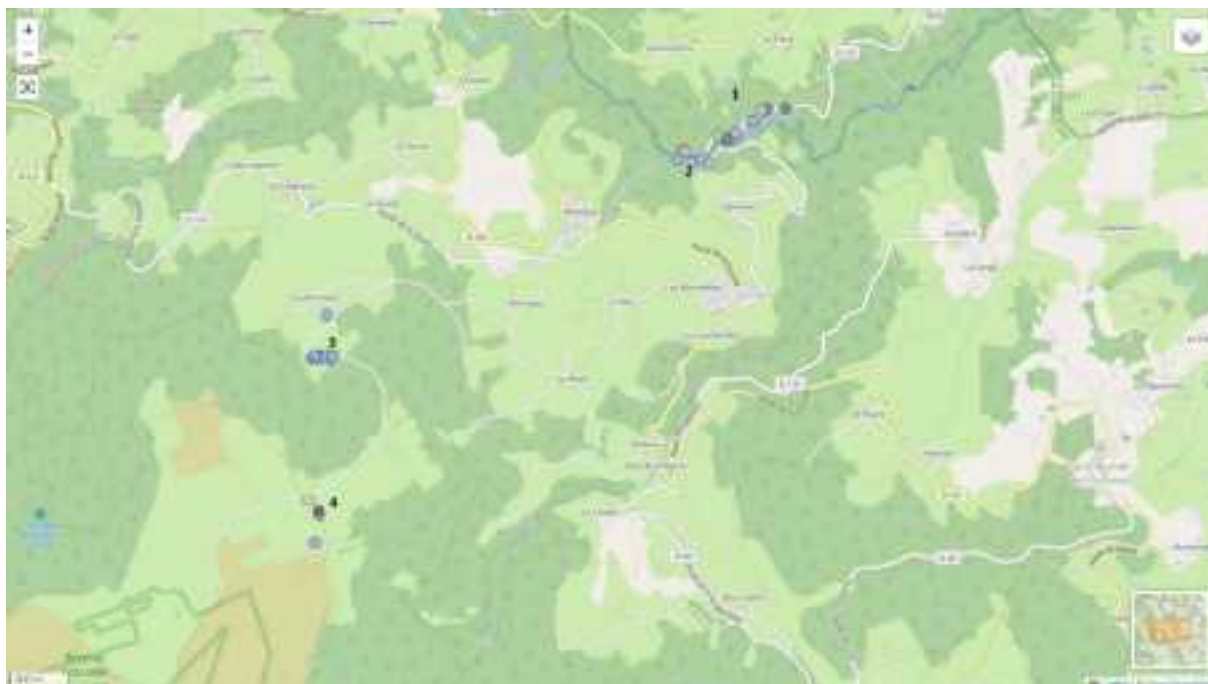

Stop 1: Zuidoosten van Pierre-sur-Haute

Stop 2: Maanvarentje

Stop 3: Vallée du Fossat

Woensdag 19 juni

Stop 1: Langs de D110 ten noorden van de Pont Neuf.

Stop 2: Pont Neuf.

Stop 3: Langs de weg ten noorden van de berg Montarbout, ten westen van Sauvain.

Stop 4: Hautes Chaumes bij Les Brosses.

In het veld, Pierre sur Haute, 18 juni (© Ed Stikvoort)

Dagverslagen

Dag 1 – Dinsdag 11 juni 2024, Treinreis Breda - Noirétable

Gea Warringa

In de hal van het station in Breda verzamelen zich op deze morgen een groep KNNV'ers, bekapt en bezakt, om weer met elkaar op reis te gaan. Veel hartelijke begroetingen volgen. Daarna moet er worden ingecheckt met een barcode die geldig is voor de reis naar Lyon, de eindbestemming. Het is een uitgeprinte code, die aan alle deelnemers tevoren is toegestuurd.

Op Station Breda (© Gea Warringa)

Vervolgens lopen we door naar spoor 7, om daar in te stappen in de NS Intercity Direct, de trein die zal vertrekken om 10.42u, en ons naar Brussel zal rijden. We ontmoeten in de trein de reisgenoten die al eerder in Amsterdam en Rotterdam zijn ingestapt en gelukkig is iedereen aanwezig en kunnen we bij elkaar zitten. Met z'n allen tuffen we door naar het station Brussel-Zuid-Midi, waar we na zo'n 1½ uur zullen aankomen. We hebben dan nog ruim de tijd om op het station een kopje koffie te drinken of om iets te eten om vervolgens op de trein naar Lyon-Part-Dieu in te stappen.

Om 13.17u komt deze trein naar Lyon het station binnen denderen en we hebben in deze rit gelukkig gereserveerde plaatsen, dus het plaats nemen zal nu wel heel vlot gaan en dan kunnen we gezellig bij elkaar zitten. Het is een heel lange trein, we moeten wel een poosje zoeken naar rijtuig 7, waar volgens ons e-ticket de zitplaatsen voor onze groep gereserveerd zijn. Het is wel een hele wandeling over het perron langs alle treinstellen en we raken bijna het spoor bijster. Komt iedereen wel mee? Stapt iedereen wel in het juiste rijtuig? Maar we hebben gereserveerde plaatsen, dus het komt wel goed. Met hulp van enkele sterke mannen worden de koffers of reistassen in het bagagerek gehesen, want heel handig: in deze internationale trein is er bijna geen ruimte beschikbaar voor de bagage.

Maar het moet goed komen, het rijtuig nummer klopt en op de rugleuning van de stoelen staat een verlicht displaytje met ons stoelnummernummer, dat overeenkomt met het nummer op de ticket. Tja, dat is mooi, maar dan komen van de andere kant nog een paar andere reizigers aan, die ook op deze plaatsen willen gaan zitten, Klopt dit? Het is toch voor ons gereserveerd? Kijk maar, "ici, regarde juste...", het nummer staat op de tickets. We vragen aan de langs lopende conducteur hoe dit opgelost kan worden. Dan blijkt dat wij in een verkeerde coupé zitten en we moeten weer van plaats verwisselen...

Ondertussen zijn we al een eind op weg naar Lyon, buiten regent het pijpenstelen en dat belooft niet veel goeds voor ons verblijf in de Forez. Ook voor dat gebied in Frankrijk zijn de weersvoorspellingen slecht! De reisleiding heeft ons vlak voor vertrek in een laatste mail een berichtje gestuurd om toch vooral regenkleding mee te nemen omdat het ernaar uitziet dat we alle dagen regen zullen krijgen. Het programma zal worden aangepast. We kunnen dan nog niet vermoeden, dat het heel anders zal gaan worden.... Uiteindelijk, na een lange reis komen we om 17.00u aan op het station Lyon-Part-Dieu, één van de drukste stations in Frankrijk.

We moeten hier enige tijd wachten op de beide busjes, die gereserveerd zijn en voor ons klaar staan. Ondertussen worden in de voegen bij de muur de eerste plantjes gedetermineerd... nog even wachten, maar het wachten duurt nu wel erg lang, en dan nog langer... Dan komt een briesende Herman ons vertellen dat er maar één busje beschikbaar is, het tweede busjes was niet teruggekomen van de vorige huurder...

Wat nu? We mogen in plaats daarvan 2 personenauto's gebruiken, maar willen we dit? Juist de charme van het rijden in een busje is toch echt des KNNV's.

Meer dan 2 uur wachten onder de palmboom van Lyon-Part-Dieu... (© Ton Janssen)

Uiteindelijk, na heel lang wachten en na heel lang onderhandelen kunnen we instappen in twee busjes en met een vertraging van meer dan 2 uur gaan we op weg gaan naar "ons" klooster, naar het heiligdom van Notre-Dame de l' Hermitage, dat daar op een hoogte van 1110 meter op de bergtop verrijst en waar we hartelijk en warm worden verwelkomd door de zusters: "Et le repas est prêt pour vous, bon appétit" (...en de maaltijd staat voor jullie klaar, eet smakelijk!)

Eindelijk gearriveerd! (© Gea Warringa)

En eten! (© Jan Jansen)

Dag 2 – Woensdag 12 juni 2024, Col du Béal e.o.

Mieke Leerschool

Een vroeg ontbijt om half acht, maar na de lange zit van gisteren in de TGV, heeft iedereen er duidelijk veel zin in om vandaag de natuur in te trekken en de omgeving te gaan ontdekken. Ruim voor de vertrektijd van 9 uur zijn een aantal mensen al op de binnenplaats van het kloosterhotel aan het speuren naar korstmossen of een verdwaald insect. Ook wordt een Zwarte roodstaart op het dak gesignaleerd. Anderen brengen een bezoekje aan de mooie oude kerk.

Deze vakantie rijden Herman en Jan ons met busjes naar de excursiepunten. We gaan naar de Col du Béal, een bergpas op een hoogte van 1390 meter in de Monts du Forez. Daar zullen we Myriam ontmoeten, een goede bekende van Jan die in deze streek woont en vandaag onze gids zal zijn. De tocht gaat door een afwisselend landschap: we rijden

langs bos waar de bomen vol baardmossen hangen, hooilanden waarin allerlei bijzondere bloemen worden gezien en kleine nederzettingen waar niemand lijkt te zijn.

Parapluutjesmos op de binnenplaats van het klooster
(© Marcel Mutsaers)

Aangekomen op de Col du Béal (© Jan Jansen)

Op de Col aangekomen staat daar een koude wind, maar gelukkig schijnt ook de zon. We hebben vanaf dit hoge punt een mooi uitzicht over de omgeving. Het is meteen een gezellige bedrijvigheid: er wordt gezocht naar korstmossen, bijzondere planten of een vlinder die vanwege de kou een verborgen plekje heeft opgezocht. Herman is druk in de weer met zijn insectennet, terwijl Jan zoekt naar interessante bloemetjes.

De groep waaiert uit over de col. De kleurige weiden zijn een lust voor het oog en het is leuk dat er binnen de groep zo'n brede belangstelling en expertise is. Allerlei waarnemingen worden gedeeld. In de buurt van de Bergvenkel, die heel fijn blad heeft, ontdekt Ed een tweede plant die er op afstand wel op lijkt. Als we deze van dichtbij bekijken, blijkt het om de Gevlekte scheerling te gaan. Deze heeft stevige stengels met onderaan roodbruine vlekken. Het is een zeer giftige plant uit de schermbloemenfamilie. Alle delen ervan zijn giftig: en daar hebben wij met onze blote handen aangezeten...

Herman is druk in de weer met zijn insectennet, terwijl Jan zoekt naar interessante bloemetjes
(© Mieke Leerschool)

Links Bergvenkel, midden Gevlekte scheerling, rechts Allium victorialis (© Mieke Leerschool)

Omgeving Col du Béal (© Mieke Leerschool)

Als we de weg van de Col te voet afdalen, hebben we wat minder last van de wind en nu laten de vlinders zich ook beter zien. De Aardbeivlinder, in Nederland een zeldzame soort, kunnen we uitgebreid fotograferen. We speuren de weelderige berm af en daarbij valt mijn oog op een wat zonderlinge plant. Het blad lijkt op dat van het Lelietje-der-dalen en de lange kale steel eindigt in een bijzondere bloemknop. Ik maak een foto om deze plant later te kunnen determineren. Het is de *Allium victorialis*. Omdat het wat koud is om buiten te eten, heeft Myriam geregeld dat we in de 'Auberge du Col du Béal' ons lunchpakket mogen opeten. Het is binnen gezellig en behaaglijk. We bestellen koffie en warmen lekker op!

Aardbeivlinder (© Mieke Leerschool)

Na de lunch gaan we op weg naar het volgende excursiepunt: een mooi bospad bij Bois Marchadias ten oosten van Le Brugeron. Hier is de lente door de lagere ligging wat verder gevorderd dan op de Col du Béal. Als we buiten de busjes staan in afwachting van Hermans "Even centraal", valt mij allereerst een grote Gele gentiaan op, nog niet in bloei,

Links Gele gentiaan, midden Gevlekte orchis, rechts Streepjesknoopvlekje (© Mieke Leerschool)

maar toch imposant. De berm staat hier vol orchideeën; deze worden uitgebreid gefotografeerd. Ze zijn nu ook op zijn mooist! Het wordt ons niet helemaal duidelijk of het hier meerdere soorten betreft, maar we gaan er na enige discussie van uit, dat het waarschijnlijk in alle gevallen om de Gevlekte orchis gaat. Het is de meest variabele Dactylorhiza-soort; er zijn ook verschillende ondersoorten beschreven.

Op het pad vind ik een uit de boom gewaaid korstmos. Peter legt uit dat het Purper geweimos is, in Nederland een vrij zeldzame soort. Even later zie ik een klein nachtvindertje op een blad zitten, het is het Streepjesknoopvlekje uit de familie van de bladrollers. Ondertussen is Marcel bezig met het fotograferen van allerlei insecten met verrassende namen zoals Onvoorspelbare bijvlieg, Gevlekte aardsnuitkever, Vroege bremspanner en Trage snuittor.

En dan is het alweer tijd om naar onze laatste bestemming van de dag te rijden: deze ligt ten noorden van Saint-Pierre-de-la-Bourlhonne, vlakbij le Pont du Crouhet. Daar neemt Myriam ons mee naar een groot veld, een beetje verscholen achter de bomen. Het terrein loopt wat naar beneden af en het is oppassen geblazen omdat er veel onzichtbare kuilen zijn. Maar dat veld, vol met duizenden Witte narcissen in volle bloei, is sprookjesachtig! En de Latijnse naam is dat ook: *Narcissus poeticus*. De Gewone vleugeltjesbloem, een onopvallend teer blauw bloemetje staat tussen al die narcissen, klein, maar wonderschoon!

Het Witte Narcissenveld (Narcissus poeticus) (© Marcel Mutsaers)

Het is jammer het narcissenveld weer te moeten verlaten, maar de tijd begint te dringen, wat hogerop wordt nog een mooie nachtvlinder gezien, de Blauwbandspanner. Deze laat zich rustig fotograferen. En dan heeft Herman tot slot ook nog de Pluimzakdrager in zijn insectennet gevonden. Deze zwarte nachtvlinder is in Nederland zeldzaam. Speciaal aan deze soort is, dat alleen de mannetjes vleugels hebben en dit exemplaar heeft die!

Blauwbandspanner (© Marcel Mutsaers)

Pluimzakdrager ♂ (© Mieke Leerschool)

Aangekomen bij 'Notre Dame de l'Hermitage' gaat iedereen zich opfrissen voor het avondeten. Na de maaltijd komen we bij elkaar in de voor ons gereserveerde 'bibliotheek' om de bijzonderheden van de dag te bespreken, wat foto's te bekijken en te determineren. Iedereen is het erover eens dat het een interessante en fijne dag is geweest!

Dag 3 – Donderdag 13 juni 2024, Struinen rond Sail-sous-Couzan

Ed Stikvoort

Ons kloosterhotel Notre Dame de l'Hermitage in het licht van de vroege-ochtendzon. (© Ed Stikvoort)

Om half 8 is het tijd voor het ontbijt in de eetzaal. Ik breng mijn kuipje zuivel mee dat ik gisteravond bij het diner niet heb opgegeten, maar vlak voor ik ging slapen buiten het raam van mijn sobere, doch comfortabele kloosterkamer in de koele bergnacht heb gezet. Zo verrijk ik het schrale, Franse ontbijt enigszins, waar alleen jam als broodbeleg beschikbaar is, terwijl ik eigenlijk niets zoets op mijn brood blijf. Ik neem me voor voortaan ook het stukje Franse kaas dat we in het lunchpakket meekrijgen voor het

ontbijt te bewaren. Voor nu stil ik mijn vroege trek met twee plakken van de wat vast gebakken, licht-gezoete, cake-achtige tulband die nog van gisterochtend over is, en geroosterde stukjes wit stokbrood met een beetje boter.

Om 9 uur zullen we op excursie vertrekken en tot dan heb ik nog even. Vanaf de rots met een groot kruis voor ons onderkomen maak ik een foto van het kloostercomplex en wandel daarna wat rond door het hellende bos van het domein. Als enthousiast florist speur ik uiteraard naar bloeiende planten, maar vind in het wat eentonige dennenbos eigenlijk alleen drienerfmuur en moerasmuur langs de paden.

We rijden naar het Chateau de Couzan, dat we na een klein uurtje door het fraaie berg- en heuvellandschap rijden bereiken. Het is mooi weer. Het kasteel is niet toegankelijk, maar de ruïne op een heuveltop vormt wel een fraai decor voor twee uren struinen in de directe omgeving ervan.

De ruïne van Chateau de Couzan. (© Ed Stikvoort)

Velen in de groep storten zich op de talrijke insecten, waaronder vandaag voor het eerst ook vlinders. Ik zie er vooral groot geaderde witjes, maar ook een fraaie vlinderhaft. Annemieke is helemaal blij met een bokkenorchis en gaat er graag voor op de grond liggen, om deze zo mooi mogelijk te portretteren.

Ik zie onder andere overblijvende hardbloem in bloei en vrijwel uitgebloeide grote bremrapen op uitgebloeide *Cytisus oromediterraneus*. De laatste zag ik vorig jaar in dezelfde periode van het jaar tijdens de KNNV-reis in Serra da Estrela in Portugal voor het eerst. Overigens is het me al opgevallen dat beide gebergten meerdere plantensoorten delen. Gele zonneroosjes staan hier en daar massaal te bloeien en lokaal geeft kartaizer anjer een

Groot geaderd witje op beemdtkroon. (© Ed Stikvoort)

Annemieke doet haar best om een bokkenorchis fraai te fotograferen. (© Ed Stikvoort)

hardroze accent aan de overvloedige vegetatie. Aan de achterzijde van de heuvel is er meer van de kasteelruïne te zien, maar kan ik er niet voldoende afstand nemen om er een complete panoramafoto van te maken.

Om 12 uur verzamelen we ons bij de twee busjes en rijden we in een halfuurtje naar de Pont du Diable over het riviertje Le Lignon. Ik eet onderweg mijn door de nonnen van het klooster meegegeven halve stokbrood met ham op, want ik rammel. Bij de brug staat een picknicktafel in de halfschaduw, waar velen rond passen voor de lunch. Ik snuffel ondertussen wat rond in de omgeving. Langs een beek zie ik uitgebloeide bittere veldkers staan en op een zonnige rotspartij een wit bloeiende vetkruid dat erg op *Sedum hirsutum* uit Serra da Estrela lijkt. Het is 'm inderdaad, zo zal later blijken. Ook zie ik een kleine, rechtopgaande, uitgebloeide ereprijs met diep ingesneden blaadjes. Na de reis zal ik erachter komen dat het kleine ereprijs is, die ik van het Koningshof bij Overveen ken, de enige groeiplaats in Nederland. Teruggekomen bij de groep ontwaar ik een prachtklokje in de bosrand.

Het is 1 uur als we al scharrelend een pad langs de rivier afdalend het hellingbos inlopen. Ik zie er de bladeren van een longkruid, volgens Jan van *Pulmonaria longifolia*. Niet veel verderop verhindert een rots voor de meesten van ons de doorgang. Maar in het kleine stukje tot daar is veel te zien. Ik vind er een plekje met zeven vogelnestjes en attendeer er de anderen op. Langs de beek zie ik de blaadjes van paarbladige goudveil en leuk vind ik de bloeiende bosmuur, die ik alweer jaren niet gezien heb.

Het mooist zijn de eerst juffers die opgemerkt worden en ik ben net op tijd om zowel het mannetje als het vrouwtje van de bosbeekjuffer op één foto te 'vangen'. Ze vliegen al snel weer op, maar het silhouet van het vrouwtje kan ik nog fraai in tegenlicht op een fel beschenen blad vastleggen. Even scharrel ik langs de zeer steile helling aan de andere zijde van de brug. Hier vind ik nóg een vogelnestje, op het hoogtepunt van de bloei, net wat mooier dan de orchideeën van het eerste groepje.

De slagschaduw van een vrouwtje bosbeekjuffer, bij de Pont du Diable over het riviertje Le Lignon.
(© Ed Stikvoort)

Om half drie vertrekken we naar de laatste excursieplek. Voor Jan is dat het warmste plekje dat hij in de Forez kent, met een rotspartij die de hele dag in de zon blikkert. Wel moeten we er goed opletten op het weinige verkeer dat er over de weg langsaast. Het is er nu inderdaad erg warm en er is van alles te zien: rozetten van een huislook, bloeiend grindstijfgras dat ik óók al van de Serra da Estrela ken, noordse streepvaren, brilkruid, paardenhoefklaver en een tijm. Op de laatste zie ik een fraai blauwtje. Het zou een vetkruidblauwtje kunnen zijn, zo vertelt insectenkenner Marcel me. Henri attendeert me op een hagedis, met een groenig gekleurd borstdeel. In de berm aan de andere kant van het asfalt zie ik *Senecio adonifolius* die net in bloei gekomen is. De kenmerkende bladeren zijn we al vaker tegengekomen. Na een uur rondkijken zijn we warm, voldaan, tevreden en klaar.

Het warmste plekje van de Monts du Forez, ten westen van Sail-sous-Couzan; een rijke leefomgeving met interessante organismen, waar geestdriftig naar gezocht wordt. (© Ed Stikvoort)

Grindstijfgras. (© Ed Stikvoort)

Op de terugweg naar ons kloosterhotel stoppen we in Jeansagnière bij bar Chez Fleur. Jan heeft hier lang geleden - toen hij hier vegetatiekundig onderzoek deed - een jaar gewoond. Zodoende kent hij uitbaatster Fleur al heel lang. Mieke trakteert er ons gul op een rondje ter ere van haar 75e verjaardag. De meesten laten zich een koel blond tapbiertje goed smaken. Marcel probeert echter naar grote tevredenheid van Fleur een Forez-pastiche en chauffeur Herman lest zijn dorst met een bescheiden limonade. Jan offert zich op door het teveel getapte biertje te nemen, in plaats van het drankje van zijn keuze. Na een gezellig en verkwikkend ruim halfuur rijden we terug naar ons kloosterhotel - badend in de namiddagzon - waar we rond half 6 arriveren.

We genieten van verkwikkende drankjes na een fraaie, lange excursiedag in de bar van Fleur in Jeansagnière. (© Ed Stikvoort)

Kort na 7 uur is het tijd voor het diner en zingen de nonnen een gebedje. Ditmaal krijgen we vooraf soep die in de basis hetzelfde is als de vorige twee keren, maar nu met stukken aardappel en peen. Joepie, groente! Ik breng de soep op smaak met wat zout en peper. De lekkere rode wijn laat ik me goed smaken. Dat geldt overigens voor bijna de gehele groep. In no time zijn de karaffen dan ook leeg en worden ze - hint, hint ... - aan de nonnen bij het passeren meegegeven. Het hoofdgerecht bestaat uit witte boterhammen belegd met kaas, ham en omelet, aaneengesmolten in de oven. Daarbij krijgen we frisee-sla met dressing. Voor de vegetariërs is de ham weggelaten. Tot nog toe eten zij elke dag gebakken eieren ... Voor het nagerecht zijn er vers fruit, drie lekkere soorten Franse kaas, een soort gebakjes en kuipjes met zuivel. Ik kies een perzik, snijd drie kleine partjes kaas af, eet een gebakje en een naturel yoghurtje belandt - per ongeluk (maar niet heus) - in mijn vestzak.

Kort na het diner houden we de dagelijkse briefing: wat hebben we vandaag meegemaakt, wat vonden we ervan en wat zijn de plannen voor morgen? Gelukkig duurt het ditmaal slechts een halfuur, want als ochtendmens begint de slaap me - zeker na zo'n heerlijke, actieve, lange, zonnige dag in de natuur - al te overmannen. Net voor ik me in bed neervlij zet ik het yoghurtje en het stukje kaas uit mijn lunchpakket in mijn 'koelkast': buiten het raam, op de vlakke, brede vensterbank.

Dag 4 – Vrijdag 14 juni 2024, regenachtige hoogveengebieden Henri van Weert

Omdat 's morgens regen werd voorspeld was besloten om een paar uur later te vertrekken. Dat gaf ons de kans om nog wat te determineren. De uil die 's nachts door enkelen was gehoord werd hierbij op naam gebracht als een Dwerguil.

Om 11.00u vertrokken de busjes, allereerst naar de Col de la Loge (1.253m). Hier genoten we eerst eens van een lekker bakje sterke koffie, waarbij een ober acrobatische toeren uithaalde om ons allemaal te bedienen.

Een aardige indruk van het weer in de ochtend (© Jan Jansen)

Bij La Montagnette bezochten we een mooi hoogveengebied, waar helaas tijdens ons bezoek de regen met bakken uit de lucht begon te vallen. Enkelen vluchtten al het bos in, mede vanwege de vele knutten die ons lastig vielen. Ook daar bleek het de moeite waard, want er groeiden flink wat paddenstoelen, mossen en korstmossen, waaronder het mooie Longenmos.

Longenmos (© Henri van Weert)

Rode heikorst (© Marcel Mutsaers)

Gelukkig klaarde het na de middag wat op toen we, onder leiding van Jan, La Pigne bezochten, een pijnbomenbos op hoogveen. Hier groeide de zeldzame *Pinus uncinata*, een ondersoort van de Bergden. Jammer genoeg bleek het bos waar de meeste exemplaren groeiden ondertussen te zijn omrasterd, zodat we er niet bij konden komen. Diverse loofbomen benamen bovendien het zicht op het dennenbos. Maar toch leuk voor mij als bomenliefhebber om enkele verspreide exemplaren van deze bijzondere soort te zien. Een ander deel van de groep wandelde ondertussen naar de zomerboerderij, waar ze voor de eerste keer het zeldzame beekmijtertje zagen, de enige paddenstoel die in stromend water kan groeien.

Pinus uncinata (© Henri van Weert)

Beekmijtertje (© Marcel Mutsaers)

Lecidea soort? (© Marcel Mutsaers)

Witte schotelkorst? (© Marcel Mutsaers)

Op de terugweg stopten we nog een aantal keren voor mooie waarnemingen, onder andere voor de werkelijk schitterende baardmossen die de naaldbomen hier sierden. Ook een fraaie Bergnactorchis in de berm werd uitgebreid door de groep gefotografeerd.

Na een diner met pasta en tonijn gaf Herman 's avonds een mooie uitleg over de ecologie van het Beekmijtertje. Die bleek te groeien op afgevallen bladeren die in water liggen te vergaan. Voor mij een mooie inleiding, want later die week zou ook ik dit mooie zakjeszwammetje nog meerdere keren tegenkomen.

Bergnactorchis
(© Marcel Mutsaers)

Baardmos (© Henri van Weert)

Het duo 'Mathieu' en 'Henk' druk in discussie over de waarnemingen van de dag (© Mieke Leerschool)

Het is vandaag mooi zonnig weer met een frisse wind. We gaan vandaag niet naar een plek in de Mont du Forez maar naar het dal van de Loire. Nog maar net van huis zien we in Noirétable een kleine pluimveemarkt met ganzen groot en klein, eenden, jonge hennen en oudere kippen. De laatsten mogelijk voor de soep of 'coq au vin'.

We rijden de bergen uit door de heuvels naar het laagland langs de Loire. Dit is hoofdzakelijk in agrarisch gebruik maar bij lange na niet zo intensief als bij ons. De weilanden zijn qua begroeiing nog divers met hier en daar een groepje toortsen. Hier geen biljartlakens van enkel Engels raaigras. In het rivierdal komen we op een lange rechte weg om niet ver voordat die bij de rivier komt rechtsaf te slaan een plattelandsweg op. Niet lang daarna draaien we een onverharde weg op naar de rivier en komen na vele kuilen en hobbels op een picknickplaats.

Aangekomen op de 1e excursieplek langs de Loire bij Feurs (© Ed Stikvoort)

Een kleine zij-arm van de Loire (© Ton Janssen)

Daar begint een pad langs de rivier, aan beide zijden omzoomd door bomen, struiken en veel bramen met hier en daar brandnetels. Aan het begin van het pad hadden we een leuke waarneming van de rood met zwart getekende Behaarde bijenwolf op een Fijnstraal. Het bonte gezelschap begon zich spoedig te verspreiden al naar gelang de interesse. Herman begon vrijwel gelijk met zijn insectennet te maaien en ving menig kevertje.

Gewone distelboktor (© Marcel Mutsaers)

Braamparelmoervlinder (© Marcel Mutsaers)

Ed en Jan richtten zich vooral op de planten. Er werden 11 soorten libellen waargenomen en een flink aantal plantensoorten; Grijskruid, Gevlekte scheerling, Hokjespeul, Weideklokje, Vierzadige wikke en Veldsalie. Langs het water vonden we de Viltige judasoor. In het pad lagen wielsporen met verterende bladen dat maakte dat we regelmatig een wijngaardslak tegen kwamen, Over het water vlogen visdiefjes, ook de

ijsvogel liet zich hier zien en de groene specht liet zich horen. Een keizersmantel zat te zonnen. Verder werd er een groene smaragdhagedis gezien.

Behaarde bijenwolf (© Marcel Mutsaers)

Regelmatig gezien op deze locatie: Reuzenhaan (© Marcel Mutsaers)

Na de lunch op de picknickplaats met goed belegd stokbrood vond Dick in een poeltje een visgraat van een verterende vis. Gelet de brede nog herkenbare bek en de lange aarsvin denk ik dat het een jonge meerval is geweest die met zakkende water in het poeltje gevangen zat en bij het verder zakken van het water het loodje heeft gelegd.

2e Excursieplek, de Loire is hier nog redelijk smal, ondiep en snelstromend (© Marcel Mutsaers)

Kanaaljuffer ♂ (© Marcel Mutsaers)

Muurhagedis (© Marcel Mutsaers)

Na de lunch gingen we naar het 'Ecopôle du Forez' een bezoekerscentrum langs de Loire met verschillende plasjes en kijkschermen om vogels waar te nemen en rondwandelingen te maken. Onderweg daarheen stopten we nog even langs de rivier en zagen daar een kleine zilverreiger en hoorden een nachtegaal. Ed zag een Wespvlinder, een nachtvlinder die overdag vliegt.

Overzichtstekening van het Ecopôle (© Marcel Mutsaers)

Het Ecopôle is een vogelrijk gebied, van links naar rechts: Kwak, Ralreiger en Kwak (© Marcel Mutsaers)

Op de plas met kijkschermen zagen we Kokmeeuwen, Witwangsterns, Tafeleenden, Krooneenden, een Fuut en een Meerkoet. Ed ontdekt een zwemmende Bever, die door velen goed moest worden bekeken. Een prachtige waarneming. Na de schermen maakte ieder zijn eigen rondwandeling. Waargenomen werden: Ralreiger, Koereiger, Kwak en velen hoorden de Wielewaal. We kamen langs zeer oude zwarte populieren met een het leek wel kunstig gevlochten bast. Vlak voor de rondwandeling eindigde, kwamen wij bij een ingenieus sluisje. De deur waardoor je binnenkwam moet eerst dicht alvorens je de andere deur om naar buiten te gaan kon openen.

Westelijke Smaragdhaedekis ♂, de keel is blauw tijdens de paartijd (© Marcel Mutsaers)

Moerasachtige biotoop in het Ecopôle (© Marcel Mutsaers)

Via Chalmazel reden we naar huis om een terrasje te pikken en van Myriam een nieuwe stekker te ontvangen zodat we, met Wil, 's-nachts met licht nachtvinders konden spotten. Na het eten gaven de nonnen met een dans uit Madagaskar, waar ze vandaan kwamen een mooie voorstelling, waar een aantal van ons met veel plezier aan hebben meegedaan.

Na een hele dag in het veld smaakte het biertje op het terras van Chalmazel erg goed (© Myriam Corbel)

Dag 6 – Zondag 16 juni 2024 Chalmazel / Les Granges

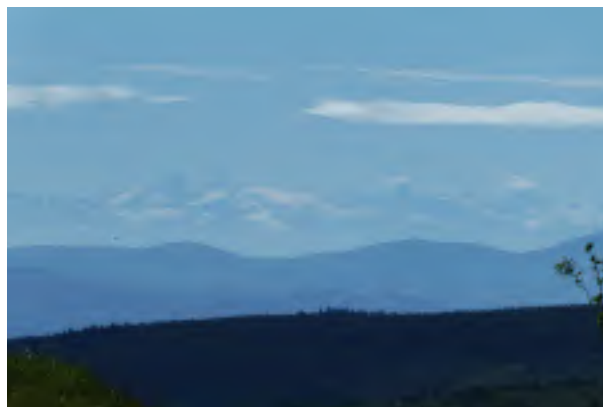
Peter Eenshuistra

Op deze zonnige dag rijden we naar skistation Chalmazel. Daar gaan we met de stoeltjeslift omhoog naar 'Les Granges' op ruim 1450 meter. Mieke bleef in de Hermitage achter na een slecht gevallen maaltijd de voorgaande avond, maar herstelde gelukkig snel en kon later wel in de buurt van de Hermitage rondkijken. We werden vandaag begeleid door Jean-Claude (medewerker natuurpark) en zijn vrouw Myriam. Beide kennen het gebied en de zeldzame soorten in het gebied goed.

Myriam bedong groeps korting voor de kaartjes. Een enkeltje naar boven kostte nu slechts 3 euro. Enkele deelnemers hadden enige zorg over de stoeltjeslift, maar deze zorg bleek onnodig. Het waren 4-persoons bankjes die met een klep werden afgesloten. Na instructie van de liftmedewerker zette je enkele stappen naar voren en duwde de lift je vanzelf in het bankje. De rugzak was van tevoren voor de borst geschoven. Boven moest je wel even opletten met de voeten bij het uitstappen.

Aangekomen op 'Les Granges' op ruim 1450m (© Jan Jansen)

De toppen van de westelijke Alpen gezien vanaf 'Les Granges' ruim 200 km verderop! (© Marcel Mutsaers)

Nadat iedereen boven was, werd de omgeving van de lift kort bekeken. Het zicht was zo goed dat de Mont Blanc en de besneeuwde toppen van de toppen van de Ecrins (op meer dan 200 km) zichtbaar waren. Fraaie wolken completeerden dit beeld. Daarna begon het gezamenlijke deel van de wandeling door bos en halfopen landschap. Een deel van de groep ging met Jean-Claude naar beneden om de Alpenwolfsklauw (*Diphasiastrum alpina*) tussen laagblijvende heide te bewonderen. Daarna werd de wandeling met de hele groep vervolgd. Op een liggende beukenstam groeiden bruinrode mycena's, die van boven erg aan Grote bloedsteelmycena's deden denken. Probleem: ze bloeden niet en de steel bleek geel te zijn. Het bleek mijn eerste Geelsteelmycena te zijn. Het paddenstoeltje groeide op meerdere plekken. Kort tevoren had Herman enkele Grote kluifzwammen gevonden.

Alpenwolfsklauw (© Peter Eenshuistra)

Geelsteelmycena (© Peter Eenshuistra)

Speuren op de groene skihelling (© Marcel Mutsaers)

Aan de top van een weinig gebruikte skihelling werd de lunch genuttigd. Direct beneden de lunchplek groeiden soorten zoals Bospaardenstaart, Kleine valeriaan, Moerasviooltje en Gevlekte orchis. Een zwarte (melanistische) Levendbarende hagedis werd door bijna iedereen gefotografeerd. Het bleek de eerste waarneming in dit gebied. De meeste bruine kikkers ontsnapten voor dat een foto kon worden gemaakt.

De geheel zwarte melanistische Levendbarende hagedis (melanisme = teveel pigment), een bijzondere waarneming (© Marcel Mutsaers)

Myriam en Jean-Claude lunchen met de KNNV-groep (© Ed Stikvoort)

Daarna liepen we rustig over een langzaam stijgend pad naar een zone met lijsterbessen, Struikheide, Blauwe bosbes, een meerjarig zandblauwtje (*Jasione laevis*) en brem. Hier splitste de groep. Een deel ging met Jan en Myriam over een gemakkelijk pad terug naar de lift en fotografeerde onderweg Maanvarentjes, die Myriam wist te staan. Het andere deel ging met Herman en Jean-Claude terug naar de lunchplek om de steile, vochtige helling af te dalen.

Aangekomen in de Sub-alpiene zone (© Jan Jansen)

Jean-Claude wist in totaal vier soorten wolfsklauw in het gebied te staan: de eerstvolgende was wederom een kleine alpiene soort: *Lycopodium Oellgaardii*. Ook deze groeide tussen kleine heidestruikjes. Andere leuke planten op de vochtige helling waren Veenbies (*Trichophorum cespitosum*) en Grootbloemig vetblad (*Pinguicula grandiflora*).

Lycopodium Oellgaardii (© Peter Eenshuistra)

Pinguicula grandiflora (© Peter Eenshuistra)

In de hei stonden enkele, in Nederland zeldzame korstmossen zoals Wrattig bekermos, Plomp bekermos, IJslands mos en Girafje. Onderweg werden door Herman en Marcel veel vlinders, wantsen, kevers en zweefvliegen gefotografeerd en later op naam gebracht. Lager in het bos groeiden nog twee wolfsklauwen: Grote wolfsklauw en Stekende wolfsklauw.

Vlak voor de afgesproken tijd bereikten we het skistation, waar de andere groep 5 minuten eerder bleek te zijn aangekomen. We namen afscheid van de Rotszwaluwen en reden terug naar de Hermitage. Na het diner wachtte ons een verrassing. De nonnen, veelal afkomstig uit zuidoost Afrika, dansten en zongen op ritmische Afrikaanse muziek; enkele met een lege wijnfles op het hoofd. Gea en Herman bleken uitstekend mee te dansen, maar ook Jan en Mieke lieten zich niet onbetuigd. Een prachtig slot voor een zeer geslaagde dag.

Grote wolfsklauw
(© Peter Eenshuistra)

Stekende wolfsklauw
(© Peter Eenshuistra)

Dag 7 – Maandag 17 juni 2024

Annemieke van Drenth

Op Madagaskar weten ze hoe het is na een avond dansen: de hoofden zijn nog vol van de gloed van de muziek en het ritme van de bewegingen. En zo ook bij ons als we om half acht de volgende ochtend aan de ontbijttafel zitten. De monden lopen over waar het hart vol van is. Zo kan Jan bij zijn dagelijkse bespreking van wat er op het programma staat vandaag, maar langzaam tot zijn punt komen. Het weer is namelijk wat nat. Het heeft niet alleen 's nachts geregend, ook voor de ochtend staat er lichte regen op de buienradar. Dus beginnen we de dag ook naar in natte sferen. We vertrekken naar een klein veengebiedje, niet ver uit de buurt van L'Hermitage. Ook de rest van de dag, als het vervolgens wel weer droog en zonnig is, zal het een echte 'scharreldag' worden, met aandacht voor 'ratelaar-weidjes' waar ik zo graag in wil 'sneupen', zoals Herman dat – in navolging van mijn Friese moeder – zo plastisch uit kan drukken.

Bergnachtorchis
(© Annemieke van Drenth)

Na een korte auto-rit komen we aan in een open vallei met venig hooiland, omringd door zilversparrenbos. Op het diepste punt van de vallei is het drassig en aan beide zijden strekken zich velden uit, nu vooral roze van de Adderwortel en geel van de Ratelaar, maar ook vol met andere bloemen en kruiden. Niet gehinderd door de regen spring ik onmiddellijk het veld in, op zoek naar mijn oogappels: de wilde orchideeën. Na wat zoeken vind ik de Bergnachtorchis, een soort die we al meer zagen. Deze statige plant druipt van de regen, maar haar schoonheid is er niet minder om. Ook staat in dit sponzige weiland een andere soort wilde orchidee die we elders ook al zagen: de Gevlekte orchis.

Op de weg terug naar de groep – zoals gebruikelijk hangen mensen overal heerlijk hun eigen ding te doen – stuit ik op een boomknoest met daaraan trossen zwavelkopjes. Over de bovenste paddenstoel loopt een mooi blauwig naaktslakje met

zwarte voelsprietten. Bij terugkomst in de groep ontdekt Maja een Kolibrievlinder en legt Herman uit dat de krulzoom die hij heeft gevonden weliswaar eetbaar is, maar toch bij één op de honderd mensen leidt tot allergie of, bij herhaald eten, zelfs tot vergiftiging.

Het is ondertussen opgehouden met regenen en we vertrekken naar een aantal ratelaarsveldjes

bij La Chambonie. Al is het wat behelpen in de wegkanten, we genieten van de grote diversiteit in deze kruidige hooilanden vol bloemen en insecten. Er staat zelfs een bosje narcissen in te pronken. Verderop langs de weg, in een drassig stukje, ligt weer een veldje vol met Gevlekte orchissen. Bovendien hoor ik nu voor het eerst het geluid van cicades. Die verheugen zich blijkbaar ook in de terugkeer van de zon die dag.

Naaktslakje op Zwavelkopjes
(© Annemieke van Drenth)

Herman met de Krulzoom
(© Annemieke van Drenth)

Ratelaarveldjes (© Annemieke van Drenth)

Kruidige hooilanden vol bloemen met zelfs een bosje narcissen (© Annemieke van Drenthe)

Onze laatste stopplek is er een op herhaling. We zijn terug bij het Château de Couzan, de ruïne van een kasteel op de top van een berg met daarnaast een kerkje. Niet alleen stort ik mij enthousiast op het fotograferen van de grote Bokkenorchissen die hier op verschillende plekken staan, maar ik vind ook een nieuwe plant: de Stinkende ballotte. Op de terugweg naar ons klooster zie ik vanuit ons busje, gezeten naast onze 'stuurman' Herman, een Wespendif plots opstijgen uit de wegberm. Wat een indrukwekkende vogel van zo dichtbij!

Het kerkje bij het Chateau van Couzan
(© Annemieke van Drenthe)

Bokkenorchis
(© Annemieke van Drenth)

's Avonds, na de maaltijd, barsten twee zusters van het klooster opnieuw uit in gezang. Ze kunnen er blijkbaar ook maar nauwelijks genoeg van krijgen na gisteravond. Nu worden ze ondersteund door een broeder op de gitaar. Uit een gesprek met één van de zusters, afkomstig uit Madagaskar heb ik inmiddels begrepen dat niet alleen hun muziek, maar ook de dans is geïnspireerd op de cultuur van hun thuisland. We sluiten de dag af met onze gebruikelijke sessie in de determineerruimte. Er is weer veel waargenomen vandaag, in alle soorten die we observeren. Wil zag bij het kasteel de Bosparelmoervlinder en de Ratelaarspanner en Joke nam een Dambordje waar. Jan zag de Kleine vos en het Groot-geaderd witje en Henri de Argusvlinder en de Rotsvlinder. Herman signaleerde o.a. een zeer zeldzame slakkensoort: de Steenbikker. Ed tenslotte zag, naast vele andere planten, Korensla en Peter Tijmbremraap. En dat is echt nog maar een kleine greep uit alle waargenomen soorten, een rijke dag kortom.

Dag 8 – Dinsdag 18 juni 2024

Joke Jansen

Vandaag begint met een verrassing. Er liggen plakjes worst op ons te wachten bij het ontbijt. Nadat alle dagen stokbrood met jam was geserveerd, is dit een feestje.

Wij vertrekken om 9.00 uur en rijden met onze 2 busjes naar de Corniche en Coeur. Eerst naar de parkeerplaats bij de skilift van Chalmazel waar we om 10.00 uur hebben afgesproken met Jean-Claude en daarna verder met de auto's een smalle militaire weg omhoog, langs het Pierre-sur-Haute militair radiostation en stoppen even verderop om de berghelling af te dalen naar een plek waar de sneeuw altijd lang blijft liggen. Het is goed te zien dat de sneeuw net gesmolten is. Er is duidelijk sprake van een donkerbruine, natte plek. Wil en Gea blijven bij de auto.

We zien de wilde lijsterbes, die 's winters onder de sneeuw verborgen ligt. Veel heide, bosbes, korstmossen op keien, *Saxifraga stellaris*, *Trifolium alpinum*, *Trichoporum cespitosum* (Veenbes), Stekende wolfsklauw, Ronde zonnedauw, Vrouwtjesvaren, Witte bosanemoon en Lelietje-van-dalen. Een prachtige plek om even stil te blijven zitten op een steen en te genieten. Dan weer omhoog klauteren naar de auto (wat makkelijker is dan het naar beneden gaan). Gelukkig maar.

*Met de busjes en speciale toestemming over de militaire weg op weg naar de top van de Pierre-sur-Haute, het hoogste punt van de Monts du Forez (1634m)
(© Marcel Mutsaers)*

Boven aangekomen (© Joke Jansen)

Een magnifiek uitzicht over de omgeving! (© Jan Jansen)

Stekende wolfsklauw (© Marcel Mutsaers)

Lavendelhei (© Marcel Mutsaers)

Dan met de busjes een stukje naar beneden rijden op zoek naar de Gelobde maanvaren, die Jan de dag daarvoor heeft ontdekt. Het zijn mooie exemplaren, die door iedereen op de foto worden gezet.

Verder weer, nu naar de Vallée du Fossat. Daar eten wij onze lunch op (stokbrood met een perzik). Het is een bijzonder bos volgens Jan, dat niet meer beheerd wordt. We lopen omhoog langs de beek waar Witte boterbloemen bloeien en Vetblad staat te pronken. Het gaat al snel steil omhoog en ik besluit terug te lopen naar de auto.

Detail Gelobde maanvaren
(© Marcel Mutsaers)

Vallée du Fossat, een oud gletsjerdal (© Marcel Mutsaers)

We krijgen een telefoontje van Jan. Annemieke is op het steile stuk gevallen en heeft zich behoorlijk bezeerd. Gelukkig heeft zij niets gebroken, alleen veel schaafplekken. Jean-Claude gaat met haar naar de dokter in Noirétable en wij gaan terug naar Notre-Dame de L'Hermitage. Ik ben wel geschrokken van het voorval.

Thuis gaan we een glaasje drinken op de goede afloop bij de Buvette. Marcel heeft een Klein vliegend hert gespot op de muur. Gelukkig komt Annemieke weer snel terug van de huisarts. Haar gezicht zit vol schrammen en op haar borst zit ook een schaafplek. Het had heel anders kunnen aflopen, beseft iedereen.

Vanavond gaat Wil het laken ophangen om nachtvlinders te lokken. Het heeft even wat voeten in de aarde gehad om een juiste stekker voor de lamp te vinden. Jean-Claude heeft meegeholpen om het voor elkaar te krijgen. Om 22.00 uur gaan enkelen van onze groep nachtvlinderen. Henri heeft een batdetector en hij lokaliseert een aantal vleermuizen. Ik kijk een uurtje mee met het nachtvlinderen, maar ik heb zo'n last van de Knutjes die mij met tientallen aanvallen en steken in mijn haar en in mijn gezicht, dat ik het voortijdig opgeef en naar mijn kamer ga, jammer...

Klein vliegend hert op de muur van het klooster (© Marcel Mutsaers)

Nachtvlinderen (© Joke Jansen) *Zilveren groenuil en Vals witje* (© Marcel Mutsaers)

Deze woensdagochtend waren we allereerst benieuwd hoe het met Annemieke was. In alle vroegte stuurde Jan al een Whatsapp-bericht dat ze goed had geslapen en dat het naar omstandigheden goed ging. Het was de vorige middag behoorlijk schrikken geweest, toen ze plotseling vlak achter ons groepje van de berg af viel en hardhandig met een grote tak en de rotsbodemplaan in aanraking kwam. Een hele opluchting dus, dat er behalve de zichtbare verwondingen geen verdere complicaties bleken te zijn.

Herman en Maja bij een gedeelte van de rotswand
(© Jan Jansen)

Een Bosparemoervlinder, mogelijk een Zuidelijke bosparemoervlinder (© Marcel Mutsaers)

We reden met de busjes naar een prachtige rotswand met een grote biodiversiteit. Naast allerlei bloeiende planten ook veel vlinders en andere insecten. Bij de Pont Neuf over de Lignon werd de lunch genuttigd. De prachtige omgeving nodigde uit tot een wandeling en al gauw verspreidde de hele groep zich over de beboste oevers. De stroomversnellingen en kleine watervalletjes zorgden voor een heerlijk microklimaat. Het prachtige landschap maakte het beperkte aantal libellen³ ruimschoots goed.

Panoramafoto van de Pont Neuf over de Lignon (© Henri van Weert)

Een mooie rit volgde door een meer open gebied, waar de weilanden en bermen geel zagen van de bloeiende brom. In veel van die weides liepen enkele zwartbonte, maar vooral veel roodbonte koetjes. Sommige misschien nog wel van het zeldzame ras Ferrandaise, het streekeigen ras dat is genoemd naar de stad Clermont-Ferrand. Bij een bloeiende berm zwerfde het hele gezelschap weer uit. Iedereen kwam aan zijn trekken, want naast vele soorten bloeiende planten was het insectenleven hier uitgebreid en divers. Een prachtig groot insect werd gevangen en bleek bij nadere beschouwing toch geen veenmol, maar een veldkrekkel te zijn. Het beest liet zich mooi fotograferen.

³ Noot van de redactie: Op die locatie vlogen wel Bronlibellen rond, een spectaculaire soort. Mieke had ze ontdekt en ik (Marcel) heb er ook minstens 2 gezien. Helaas lukte het niet om een foto te maken, daardoor kon ik niet bepalen of het Gewone- of Zuidelijke Bronlibellen waren, beide soorten komen voor in de streek.

De bloemrijke berm (© Henri van Weert)

De Veldkrekel op de hand (© Henri van Weert)

Een Wolzwever, mogelijk een Zwartborstelwolzwever (© Marcel Mutsaers)

De laatste stop, in een veengebied (© Marcel Mutsaers)

Bij een laatste stop in een hooggelegen veengebied troffen we een boeregezinnetje dat hun koeien naar de wei bracht. De boer was spraakzaam en bleek 2 jaar geleden ons volgens hem nogal platte Nederland te hebben bezocht.

Toen was het alweer de laatste avond in het klooster. Mieke overhandigde de enveloppen aan de reisleiders en hield een speech om Herman en Jan te bedanken. Strekking was dat het reisleiders-duo elkaar goed had aangevuld tijdens de reis en de diverse excursies. De aanwezigheid van Jean-Claude en Myriam had daarnaast onze natuurbeleving nog flink vergroot. Ook veel dank aan hen! Jan onthulde dat hij zich vooraf wel zorgen had gemaakt over de slechte weersvoorspellingen. Ten onrechte zoals gebleken was. 'De goede geest zal met ons zijn meegereisd!' Herman bevestigde dit en dankte de Hemel en de zusters voor het mooie weer! Tot slot werden ook de zusters bedankt voor de afgelopen week, met overhandiging van weer een envelop met inhoud. Zuster Paulette aanvaardde deze graag, als 'salaris voor het dansen!'.

Dag 10 – Donderdag 20 juni 2024, Treinreis Noirétable – Breda Gea Warringa

Het is nog heel vroeg in de morgen als de gasten in het klooster Notre Dame de l'Hermitage wakker moeten worden. Vanaf kwart over 6 staan de beide reisleiders Herman en Jan bij de busjes om de bagage in te laden. Daarna gaan we om half 7 naar de eetzaal, waar het ontbijt voor ons klaar staat. Voor de laatste keer eten we het witte stokbrood met jam, en daarbij ook nu weer de gebakken eieren, wat zullen we dit gaan missen....? En als verrassing wordt er op deze vroege morgen nog een prachtige versgebakken vruchtencake geserveerd, de nonnetjes zorgen deze laatste dag nog weer goed voor ons. Maar de zakjes chips, die als verrassing dagelijks in ons lunchpakket zitten, moeten weer ingeleverd worden, want "anders gaat iedereen in de auto zitten kruimelen..." zegt de reisleider.

We vertrekken om 7 uur, "Bon voyage, adieu", het is wel erg vroeg, maar mogelijk is er vertraging door wegafzettingen rondom de stad Lyon. En zo nemen we afscheid van het op 1110 meter hoogte gelegen klooster Notre Dame de l'Hermitage met haar lieve

bewoners en dalen af naar de drukte van de snelweg. Chauffeur Jan spoort ons aan naar buiten te kijken om nog even goed te genieten van de mooie weidjes, waar nu de gele gentiaan in bloei staat. Maar er hangen donkere wolken boven het gebergte van Noirétable, er worden nog zware regenbuien verwacht. De meeste reisgenoten dommelen eerst nog wat weg en laten het botaniseren over aan chauffeur Jan en z'n kunstmatige bijrijdster, een pratende juffrouw. Door het gebruik van dit navigatiesysteem zullen we straks gelukkig niet verdwalen in de drukke stad Lyon, tenminste, als je naar de aanwijzingen van deze stem wil luisteren.

Maar Jan is toch wat eigenwijs, hij wil de files rondom Lyon vermijden en kiest z'n eigen weg. En dat kost tijd, de straten naar het station toe zijn smal, erg druk en niet zo duidelijk. Via allerlei smalle straten en weggetjes komen we uiteindelijk uit in het centrum van Lyon waar we eerst op zoek moeten naar een benzinepomp, want de beide busjes moeten met volle tank worden ingeleverd.

Gelukkig komen we op tijd aan op dit grootste station van Frankrijk, het station Lyon Part-Dieu. Daar gaat reisleider Herman eerst op zoek naar de manager van het verhuurbedrijf van de busjes, om nog eens luidruchtig zijn ongenoegen te uiten over de problemen van de eerste dag, toen bleek dat het voor ons gereserveerde busje niet beschikbaar was.

Om 11 uur komt "onze trein" het perron binnen denderen, en in het rijtuig 7 en 8 vinden we onze gereserveerde plaatsen. Maar nergens is plaats voor onze bagage en we stapelen alles op een paar lege stoelen. Het lijkt wel een verhuiswagen, merkt iemand op, maar ach, we zitten uiteindelijk best wel goed. We gebruiken de lange treinrit om wat te slapen, te lezen, fotootjes bekijken, puzzelen, nog meer foto's bekijken, boek lezen, het lunchpakket -met een lekkere perzik- te verorberen, maar deze keer zonder chipjes.

Uiteindelijk komen we om 15.25 uur aan op het station van Brussel Midi, waar we moeten overstappen op de trein naar Breda-Amsterdam. En daar begint het grote verdwalen... We gaan met z'n allen met de roltrap omhoog, daar blijkt dat we via een andere roltrap toch naar beneden moeten. Maar ook dat is niet helemaal duidelijk, een stationsbeambte zegt: die kant op...rennen, weer via een trap omhoog, en aan het einde van het perron nog sneller hollen om de aansluiting te halen. Is dit de trein naar Nederland? Waar is iedereen? Wie missen we? Zijn alle reisgenoten wel ingestapt? Is iedereen present? Herman gaat op zoek door de trein.

Uiteindelijk is iedereen nog net op tijd de trein binnen gekomen, gelukkig, niemand is op de perrons verdwaald en met z'n allen rijden we nu op weg naar Breda, waar we om 20 minuten over 6 zullen aankomen. De zuiderlingen van onze groep stappen daar uit en de rest van de groep tuft nog door naar Rotterdam of Amsterdam en vandaar verspreiden ze zich over alle provincies. We nemen afscheid van elkaar en zullen elkaar hopelijk ooit nog eens op een andere KNNV-reis weer ontmoeten.

Om 10.57.02u precies op station Lyon Part-Dieu wachtend op de TGV richting het noorden (© Ed Stikvoort)

Tussen de koffers zijn er nog enkele KNNV-leden te ontwaren (© Marcel Mutsaers)